

Марія ЛЕВІЩЕНКО,

orcid.org/0000-0002-9678-6575

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри іноземних мов

Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка,

старший викладач кафедри іноземних мов № 3

Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

(Київ, Україна) *levishchenko1883@gmail.com*

МОДУС СПІЛКУВАННЯ ВІКТОРІАНСЬКОГО ДИСКУРСУ

У статті досліджено, що модус спілкування вікторіанського дискурсу характеризувався відмінним набором мовних, соціальних і культурних особливостей. Цей період, який охоплював більшу частину XIX століття, став свідком значних змін у стилях спілкування під впливом суспільних змін, індустріалізації та розвитку культури. Було визначено, що спілкування відзначалося високим ступенем офіційності та ввічливості.

І письмове, і усне спілкування дотримувались суворих соціальних умов, наголошуючи на належних манерах і повазі до ієрархії. Було окреслено, що мова у вікторіанському дискурсі часто була складною та витівоватою. Письменники та оратори використовували складні структури речень, великий словниковий запас і риторичні засоби для передачі ідей. Ця багатослівність відображала прагнення до мовного багатства та інтелектуальної витонченості.

Було вивчено, що вікторіанський дискурс часто мав моралізаторський і дидактичний тон. Автори та спікери часто передавали моральні уроки, етичні принципи та суспільні очікування через своє спілкування. Було проаналізовано, що існувало розмежування між публічною та приватною сферами спілкування. Публічний дискурс, включаючи промови та опубліковані твори, дотримувався формальних конвенцій, тоді як приватне листування було більш особистим та емоційним. Гендерні ролі вплинули на комунікацію вікторіанської епохи з чіткими очікуваннями для чоловіків і жінок. Від жінок часто очікували скромності та витонченості спілкування, тоді як чоловіків заохочували до більш напористих і публічних промов. Було виявлено, що написання листів було видатною формою спілкування у вікторіанську епоху. Листи були складними, що відображало важливість письмового спілкування для підтримки соціальних зв'язків і вираження почуттів.

Вікторіанське суспільство було стратифікованим, а спосіб спілкування відображав соціальні класові відмінності. Мова та стилі спілкування вищого класу часто були більш формальними та витонченими, ніж у робітничого класу. Модус вікторіанського дискурсу характеризувався складною взаємодією формальності, моралізаторства, інтелектуалізму та дотримання соціальних норм. Ці мовні та культурні особливості сприяли унікальному характеру спілкування вікторіанської епохи.

Ключові слова: *модус спілкування, вікторіанський дискурс, комуніканти, вікторіанська культура, літературно-художній модус, вікторіанська поведінка, вікторіанська мораль.*

Mariia LEVISHCHENKO,

orcid.org/0000-0002-9678-6575

PhD in Philology,

Associate Professor at the Foreign Languages Department

Taras Shevchenko National University of Kyiv,

Senior Lecturer at the Department of Foreign Languages № 3

National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"

(Kyiv, Ukraine) *levishchenko1883@gmail.com*

COMMUNICATION MODE OF VICTORIAN DISCOURSE

The article examines that the mode of communication of the Victorian discourse was characterized by a distinctive set of linguistic, social and cultural features. This period, which spanned most of the 19th century, witnessed significant changes in communication styles under the influence of social change, industrialization, and cultural development. It was determined that communication was characterized by a high degree of formality and politeness.

Both written and spoken communication followed strict social conventions, emphasizing proper manners and respect for hierarchy. It has been outlined that the language in Victorian discourse was often complex and ornate. Writers and speakers used complex sentence structures, extensive vocabulary, and rhetorical devices to convey ideas. This verbosity reflected a desire for linguistic richness and intellectual sophistication.

It has been studied that Victorian discourse often had a moralizing and didactic tone. Authors and speakers often conveyed moral lessons, ethical principles, and societal expectations through their communication. It was analyzed, there was a distinction between public and private spheres of communication. Public discourse, including speeches and published works, followed formal conventions, while private correspondence was more personal and emotional. Gender roles influenced communication in the Victorian era with clear expectations for men and women. Women were often expected to be modest and graceful in their communication, while men were encouraged to speak more assertively and publicly.

Victorian society was stratified and the way of communication reflected social class differences. The language and communication styles of the upper class were often more formal and sophisticated than those of the working class. The mode of Victorian discourse was characterized by a complex interplay of formality, moralism, intellectualism, and adherence to social norms. These linguistic and cultural features contributed to the unique nature of communication in the Victorian era.

Key words: *mode of communication, Victorian discourse, communicators, Victorian culture, literary and artistic mode, Victorian behavior, Victorian morality.*

Постановка проблеми. Зародившись в осередку вікторіанської культури, будучи для неї прецедентним, вікторіанський дискурс як культурно-мовленнєве явище XIX ст. охопив майже всі сторони суспільного буття Великобританії. Завдяки колонізаторській політиці останньої він також набув поширення в інших країнах світу.

Аналіз досліджень. Вікторіанська епоха та вікторіанський дискурс цікавила й цікавить науковців через ті великі зміни та інновації, що їх зазнала Англія за цей короткий період (Dodd, Hobsbaum, Meanz). Зміни політичного устрою, внески в науку, прискорений темп життя не могли не позначитися на мові в цілому та на появі мовних неологій зокрема. Дев'ятнадцяте століття у Великобританії було століттям постійних інновацій, експериментів, реформ, у т.ч. й «революції романтичних смаків і манер» (Bell 1994: 3). Хоча літературно-художній модус XIX ст. здається більш оптимістичним порівняно з XX ст., не можна не помітити «зерна похмурої тональності та духу» у т. зв. демонічних поемах С. Колріджа, вирази втрати і відчаю у творах А. Тенісона та брутальної іронії у творчості Т. Харді» (Bell 1994: 4).

Мета нашої розвідки описати модус спілкування вікторіанського дискурсу та витлумачити його основні чинники.

Виклад основного матеріалу. Оскільки королева Вікторія правила Англією з 1837 по 1901, було доцільно об'єднати всю інтелектуальну продукцію цих часів спільною назвою «вікторіанська»: «Незважаючи на те, ким вона була і що зробила, занадто багато хорошого і поганого було за часів її правління, тому Вікторія заслуговує на те, щоб період, коли вона була королевою, називали її ім'ям» (Charman 1968: 24).

Деякі діячі культури (А. Bell) не погоджуються з цією занадто простою кваліфікацією, оскільки вони вважають, що королева Вікторія мало зналася на найкращих творах часу, а цікавилася здебільшого другорядними авторами, роботи яких

вже давно забуті. Крім того, жоден період англійської літератури не може похвалитися такою кількістю стилів та ідей. Тому було б абсурдним вважати, що словом «вікторіанський» можна було поєднати таких різних авторів, як Т. Маколей, Ч. Діккенс, А. Тенісон, Р. Браунінг, К. Росетті, та ін. Тож термін «вікторіанський» є дещо оманливим, коли асоціюється з поганим смаком, задушливими моральними цінностями, педантизмом. Насправді це були атрибути самого правління королеви Вікторії, але вони жодною мірою не були втіленням ідей та вірувань провідних діячів культури Великобританії XIX ст.

Література Великобританії все далі продовжувала грати значну роль у світовій культурі, залишаючись гуманістичним мистецтвом, у центрі якого стоять проблеми людини та її місця у цьому світі. Основні художні системи XIX ст. по-різному інтерпретували особистість людини. Інтерес до неординарної особистості з її гіпертрофованими пристрастями – характерна ознака цього літературного періоду. У країні на об'єктивність, науковість та повну владу над розумом претендувала позитивістська методологія, яка, однак, не задовольняла гуманістично налаштованих письменників, наділених загостреним відчуттям сучасності.

Вікторіанський дискурс часів чартизму і парламентських реформ (1830–1870) характеризувався кризою просвітницької ідеології, яка, у свою чергу, стала причиною виникнення «класичного» романтичного світогляду першої третини XIX ст. Основою останньої був розлад між ідеалом і дійсністю, що викликав необхідність ствердження самоцінності духовно багаті особистості. Критичне ставлення до дійсності спонукало «великий» англійський романтизм шукати свої ідеали поза буржуазним світом. При всій своїй несхожості з просвітителями, англійські романтики певною мірою зберегли вірність традиціям і концепції природної людини, що прагнула до справедливості.

Все більш очевидною стає неминучість духовної драми людини, індивідуальність якої знаходиться під загрозою знищення. За цих умов на перший план виходить «класична» романтична проблема ідеалу. З повторною силою зазвучали традиційні теми двійництва – роздвоєності людини, зіткнення її дійсної непідробної сутності, підвищився інтерес до зображення відчужених сил, ув'язнених законами, нормами вікторіанської моралі та правилами поведінки.

Про романтичну двосвітовість, яка полягала у конфлікті героя з філістерським середовищем, відомо як про одну з найхарактерніших рис романтизму. Також і цей конфлікт не зник. Його ареною став вже сам вікторіанець: його зовні інтенсивне, насичене подіями життя вступало в конфлікт із внутрішньою статичністю, визначеністю, відсутністю вибору, породженими утилітаризмом життєвого устрою і категоричністю релігійних і моральних імперативів.

Вікторіанська епоха відзначалася сильним наголосом на моральних цінностях і жорсткому сенсі соціального порядку. На цю моральну основу глибоко вплинули релігійні переконання, зокрема домінуючий вплив євангельського християнства. Моральність, чеснота та поважність високо цінувалися, і суспільство очікувало від людей відповідності цим моральним нормам. Середній клас, що формувався у вікторіанську епоху, прагнув відмежуватися від нижчих класів. Прийняття моралізаторського тону дозволило середньому класу підкреслити свою уявну моральну перевагу та респектабельність. Моральний дискурс служив способом відокремити середній клас від того, що сприймалося як моральна розслабленість нижчих класів.

При цьому, як правило, тематика «другорядна»: сюжети запозичуються з Біблії, у Шекспіра, поезії романтизму початку століття, легенд і оповідей. Проте, будучи сучасницею великого роману, вікторіанська оповідальна поезія більш орієнтована на досвід прози: заміна ліричного голосу у ранніх романтиків на голос розповідача, всезнаючого історика, психолога, хроніста здібного до об'єктивного аналізу ситуації – як сестра Лори у К. Россетті в «Ринку гоблінів» міняє сам характер розповіді у вікторіанських романтиків.

Намагаючись поєднати «світ факту і світ трансцендентальних цінностей» (Thomas 1931: 7), вікторіанський романтизм не міг не звернутися до фантастичних і легендарних сюжетів, продовжуючи традиції «великого» романтизму. Саме тут найбільш чітко виявилися характерні риси поезики романтизму дру-

гої половини XIX ст. Якщо С. Колрідж може сказати про Джеральдіну в «Крістабелі» «a sight to dream of not to tell», то К. Россетті описує зовнішність і ходу Крістіни, мову і рухи кожного з шести гоблінів. Е.В. Томас прямо називає цю «здібність до точного спостереження природних явищ і яскравого творчого їх відтворення» вікторіанською (Thomas 1931: 5).

Не такою простою є взаємодія науки і релігії та вплив останньої на розвиток культури періоду вікторіанства. Теорія еволюції Ч. Дарвіна, «Принципи геології» Л. Лайелл та інші наукові відкриття довели, що «позитивна наука, яка оперує об'єктивними незаперечними фактами, які мають чіткий причинно-наслідковий зв'язок і яка формує єдині, інваріантні, загальні закони, була ключем до всіх таємниць всесвіту...» (Hobsbaum 1999: 376). Релігія, що була раніше таким ключем, стала втрачати свою роль у добу чартизму: «від Бога не просто відвернулися, він почав піддаватися відкритим атакам» (Hobsbaum 1999: 379).

У Англії у 40–50-ті рр. бурхливо набирала сили культ краси у його різноманітних виявах, який переріс у рух, що охопив не лише англійську художню творчість, але й все англійське життя. На цьому тлі урізноманітнилися спроби митців вирішити гострі соціальні та моральні проблеми через залучення громадян до мистецьких і духовно-естетичних цінностей. У творчості Д. Мередіта, Т. Харді та Д. Мура вікторіанська свідомість стає одним із головних об'єктів художньої творчості.

Відомо, що цей соціокультурний період у Великобританії вирізнявся тотальним переосмисленням традиційних естетичних орієнтирів і принципів. Виходячи з ідей актуальності мистецтва, митці різної ідейно-художньої орієнтації з полемічною гостротою переосмислювали відмінність нинішнього періоду від попереднього етапу розвитку реалізму, хоча певна схожість існувала. «Інтелектуально ми, поза сумнівом, на ціле століття вище Діккенса,» заявляв Д. Гісінг (Ruskin 1961: 147), який завжди з повагою ставився до його творчості.

У критичних статтях і відгуках про реалізм його синонімами були «копія», «фотографія» з обов'язковими вимогами правдивості та «наслідування природи» (Stang 1959: 149). В умовах підвищеної уваги до соціальних питань реалізм здається «духом часу». У цей час відчувається гостра необхідність аналітичного критичного дослідження соціального буття зі стійкими прагненнями перетворити образне передчуття у краще майбутнє.

Попри засилля моралістичних та естетичних настанов, реалістична течія сприяла розширенню пізнавальних можливостей літератури. Д. Гіссінг на прикладі Ч. Діккенса підводить підсумок цілій літературній епосі, яка безповоротно залишилася в минулому. Головний докір на адресу Ч. Діккенса – обмеженість його реалізму, «закутого у вікторіанські естетичні канони». Д. Гіссінга вражає «нереальність» діккенсовських героїв: «ми не можемо до кінця вірити в них через те, що в них є певна театральність» (Ruskin 1961: 223).

В умовах загострених суспільних протиріч і розширення демократичного руху в період реалістичної літератури перед митцями постала проблема, як збагнути і зобразити реальні умови існування робочих мас. Новому поколінню письменників (Д. Гіссінг, Д. Мур) художні експерименти Ч. Діккенса та Е. Гаскел у трактуванні життя здаються позбавленими духу. Ідея «бачити життя таким, як воно є» в цей час отримує нове

звучання у зв'язку з визнанням робочого класу як одного з головних об'єктів мистецтва і культури.

Англійський естетизм не просто проголошував поклоніння краси, але й претендував бути розгорнутою програмою, яка вирішує гостру проблему співвідношення суспільної культури та буржуазної реальності на користь мистецтва.

Висновки. Таким чином, ВД в аспекті «модус спілкування» не був гомогенним явищем, а був соціокультурним явищем, яке характеризувалося на ранніх етапах свого розвитку (чартизм) поступово відмовою від ідеалів класицизму та прийняттям романтичного світовідчуття. На більш зрілому ж етапі свого розвитку – від становлення імперіалізму до Першої Світової війни – вікторіанський дискурс характеризувався критично-реалістичним ставленням до суспільства, культури й людини, яке передбачало відмову від позитивізму, моралізму й практицизму та ствердження духовності, естетизму і правдивості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bell A.H. *English Literature: 1800–1900*. New York: Norton, 1994. 336 p.
2. Chapman R. *The Victorian Debate. English Literature and Society: 1832–1901*. London: Weidenfield and Nicolson, 1968. 377 p.
3. Dodd F. *Englishness and the national culture* / ed. by David Boswell and Jessica Evans. *Representing the Nation: A Reader. Histories, heritage and museums*. London; New York: Hauppauge, 1999. P. 87–103.
4. Hobsbaum E. *Mass-producing traditions: Europe, 1870–1914*. / ed. by D. Boswell, J. Evans. *Representing the Nation: A. Reader. Histories, heritage and museums*. London, New York: Hauppauge, 1999. 567 p.
5. Meantz S. *The History of Private Life: An Overview*. URL: http://www.digitalhistory.uh.edu/historyonline/private_life.cfm. (дата звернення: 12.01.24).
6. Ruskin J. *The letters of Goerge Gissing to Eduard Bertz*. / ed. by Arthur C. Young and others. New York, 1961. 344 p.
7. Stang R. *The Theory of Novel in England 1850–1870*. London: Routledge, 1959. 251 p.
8. Thomas E. *Christina Georgina Rossetti*. New York: Columbia University Press, 1931. 229 p.

REFERENCES

1. Bell A.H. (1994) *English Literature: 1800–1900*. New York: Norton, 336 p.
2. Chapman R. (1968) *The Victorian Debate. English Literature and Society: 1832–1901*. London: Weidenfield and Nicolson, 377 p.
3. Dodd F. (1999) *Englishness and the national culture* / ed. by David Boswell and Jessica Evans. *Representing the Nation: A Reader. Histories, heritage and museums*. London; New York: Hauppauge, P. 87–103.
4. Hobsbaum E. (1999) *Mass-producing traditions: Europe, 1870 – 1914*. / ed. by D. Boswell, J. Evans. *Representing the Nation: A. Reader. Histories, heritage and museums*. London, New York: Hauppauge, 567 p.
5. Meantz S. *The History of Private Life: An Overview*. URL: http://www.digitalhistory.uh.edu/historyonline/private_life.cfm. (дата звернення: 12.01.24).
6. Ruskin J. (1961) *The letters of Goerge Gissing to Eduard Bertz*. / ed. by Arthur C. Young and others. New York, 344 p.
7. Stang R. (1959) *The Theory of Novel in England 1850–1870*. London: Routledge, 251 p.
8. Thomas E. (1931) *Christina Georgina Rossetti*. New York: Columbia University Press, 229 p.